

ממדף הספרים

עיון בספר אמנות לוחמת התמרון – תיאוריית לוחמת התמרון והקרב אוויר-יבשה מאת ר"ר לאונרד*

ד"ר לאונרד הינו קצין בחיל הרגלים של צבא ארצות הברית, אשר שירת, בין השאר, כסגן מפקד גדוד ח"ר ממוכן במלחמת המפרץ, ובמחלקת פיתוח תורת הלחימה של חיל הרגלים האמריקני. לדבריו, כתב את הספר הזה לאחר שעמד על הסתירה בין המסורת עליה חונך, לפיה תורת הלחימה האמריקנית מבוססת על התמרון, לבין המסקנות העולות מעיון בספרות הקלסית של תיאוריות הלחימה האמריקנית לפיה תורת הלחימה האמריקנית מבוססת דווקא על השחיקה. מטרתו של לאונרד היתה לדון בשאלה מהי תורת לחימה המבוססת על התמרון, ולהוכיח כי תורת קרב האוויר-יבשה (כפי שמכונה תורת הלחימה האמריקנית), אשר גובשה מסוף שנות ה־70 עד היום, אינה כזאת. כמו כן מציע המחבר במקומה תפיסת לחימה, המבוססת על תמרון ומותאמת לצורכי הצבא האמריקני. המתעניינים בתורת קרב האוויר-יבשה האמריקנית ימצאו בספר הסבר מעמיק, ביקורתי ושונה מן התיאורים המחמיאים המקובלים ברוב הספרים שנכתבו בנושא.

רביסרן עזר

החלק החשוב בספר לקורא הישראלי הינו החלק התיאורטי, הדין במושגי היסוד של תורת לחימה, המבוססת על תמרון, ובהנחות העומדות בבסיסה ובאופני יישומה (כולל דוגמאות היסטוריות ודוגמאות תיאורטיות לימינו). בסקירה זו אתמקד בחלק הזה של הספר, תוך ניסיון להציג את תמצית רעיונותיו של לאונרד וכמה השגות ביחס לרעיונות אלה.

הספר נכתב אמנם לפני מלחמת המפרץ, אך לפני הדפסתו הוסיף המחבר נספח, שבו ניתח את המלחמה. הניתוח הזה עשוי להציג באור שונה במקצת את לוחמת היבשה במפרץ, ואת הלקחים שיש להפיק ממנה.

מהו תמרון?

לאונרד מבחין בין תמרון ברמה המערכתית לבין תמרון ברמה הטקטית. התמרון הטקטי מוגדר כתנועת כוחות, בסיוע אש, לעמדה שממנה ניתן להשמיד את האויב, או לאיים עליו שיושמד. לעומת זאת, התמרון המערכתי אינו כולל בתוכו את גורם האש – זוהי תנועה של כוח המיועדת להבאתו לעמדה המקנה לו יתרון כלשהו, גיאוגרפי או פסיכולוגי, על האויב. לאונרד מדגיש את ההבחנה הזאת בציינו, שזו אינה קיימת בתורת הלחימה האמריקנית, המגדירה רק סוג אחד של תמרון – תנועה

* R.R. Leonhard, *The Art of Maneuver Warfare – Maneuver Warfare Theory and Air-Land Battle*, Presidio Press, 1991.

לאונרד מבחין בין התפיסות השונות באמצעות השוואה עם משחק השחמט: השוחק מנסה לנצח על-ידי לכידתם תחילה של כליו החזקים של היריב, ובראשם המלכה, זאת מתוך הנחה, שבכך יכריע למעשה את היריב כיוון שהלה לא יוכל להמשיך להגן על המלך. לעומתו, המתמרן פועל לפגיעה ישירה במלך, תוך עקיפתם של הכלים האחרים. זאת מתוך הנחה, שנפילתו של המלך תוביל ממילא להתמוטטותם של יתר הכלים, מבלי שיהיה צורך להתנגש בהם.

תפיסת התמרן כשיטת לחימה

מתוך לימוד משנותיהם של סון טסו, די פיק, לידל הארט וסימפקיין, וחקירת מהלכיהם של ג'נגיס חאן ונפוליאון, ותורות הלחימה של צבאות גרמניה וברית-המועצות, מאפיין לאונרד את אופן החשיבה והפעולה של המצביא המתמרן. שאיפותיו של הלה, בסדר עדיפויות יורד, הן: להקדים תחילה את אויבו, על-מנת להכריע את המערכה עוד בטרם החלה; אם אינו יכול להקדים, ינסה לנטרל את היכולת של כוחות האויב להשפיע על תוצאות המערכה על-ידי ניהולה במקום, או באמצעים, המונעים את התערבותם; אם נכשל באלה, ינסה המצביא המתמרן לפגוע בנקודת תורפה קריטית, שתגרום להתמוטטות כוחות האויב תוך התחככות מינימלית עימם.

פירושה של פעולה מקדימה הוא לפעול לפני שהאויב מוכן, כדי לפרוק אותו מנשקו, או לנטרלו, לפני הקרב. המצביא מסתמך על ההפתעה וההכרעה המהירה, שיאבטחו את כוחותיו אף אם הדבר כרוך במחיר הסתפקות בשימוש בנוהל קרב חפוז ביותר במקום בנוהל קרב קפדני ותנועה טקטית שיטתית. מהלכיו מכוונים ליצור יתרון מיידי שבעקבותיו יעדיף האויב לסגת, או להיכנע. מובן מאליו, שלא תמיד אפשר להקדים את האויב, על כן חייב המצביא לשקול היטב את פעולותיו, כדי להיות בטוח שאינן פזיזות. במחקרו על מערכות שבהן פעלו מצביאים בשיטה זו מצא לאונרד, שכמעט בכל המקרים ספגו המצביאים הללו ביקורת קשה על פזיזותם, והואשמו בחוסר רצינות מקצועית. דוגמה טובה לכך היא התקפתו הראשונה של הגנרל הגרמני רומל בצפון אפריקה. המטכ"ל הגרמני הורה לו להתכונן, להתקפה מוגבלת לקראת סוף אפריל, ובכל מקרה לא לפני שתגיע אליו הדיוויזיה השנייה, שהיתה מיועדת לו. הבריטים העריכו, על סמך מודיעין

בסיוע אש. לטענתו, התמקדות התפיסה הצבאית האמריקנית ברמה הטקטית באה על חשבון הרמה המערכתית, והיא מובילה לכך שתורת הלחימה האמריקנית מתבססת על הניסיון לשחוק את האויב בלחימה, במקום למוטט אותו בתמרן מערכתי. התפיסה המערכתית האמריקנית ממוקדת במציאת האויב ובהנעת הכוחות האמריקניים אליו, כדי להתנגש בו ולהשמידו. הקרב הוא חזות הכול. המהלכים שבין הקרבות מהווים רק הכנה של הקרב. תורת הלחימה הזאת מושתתת אפוא על שחיקה.

שחיקה מול תמרן

לאונרד מבחין בין תורת לחימה, המבוססת על שחיקה, לבין תורת לחימה, המבוססת על תמרן, על-פי האמצעי הנבחר על-ידן להשגת הניצחון.

תורת לחימה המושתתת על תמרן רואה במיטוט רוח הלחימה של האויב את האמצעי העיקרי לניצחון, ולכן היא מתמקדת במהלכים המיועדים להוציא את האויב משיווי משקלו תוך התחככות מינימלית בכוחותיו. המתמרן מתמקד ברמה המערכתית, ומשתדל ליצור מצבים שיגרמו לכוחות האויב לסגת, או להיכנע, בלי שיהיה צורך להילחם בהם. אין פירוש הדבר, שהמתמרן לא יילחם, אך הוא ישתדל לעשות זאת רק כדי לפגוע בנקודות התורפה העשויות להוביל להתמוטטות כוחות האויב. יתר על כן, אף ברמה הטקטית ינסה המתמרן לנצח תוך התחככות מינימלית.

לעומת זאת, תורת לחימה המושתתת על שחיקה מנסה להגיע לניצחון באמצעות ההשמדה הפיזית של צבא האויב. מכאן נובעת השאיפה להתחככות מקסימלית עימו תוך התמקדות ברמה הטקטית. החשיבה המערכתית של הצד השוחק מתמקדת ביצירת תנאים, המאפשרים פגיעה פיזית רבה ככל האפשר בחיילים ובאמצעי-לחימה של האויב בכל התנגשות עימו. הצד השוחק יחפש כל הזדמנות להיתקל בריכוזי כוח של האויב על-מנת להשמידם – אם בסדרה של קרבות קטנים, שישמידו את האויב בהדרגה, ואם בקרב אחד רבתי, שבו יושמד עיקר כוחו של האויב בבת אחת. השיקול המרכזי המנחה את הצד השוחק הינו גרימת אבידות בקצב שבו האויב אינו יכול לעמוד תוך צמצום קצב אבידותיו שלו לרמה נסבלת.

משמעותיים מבחינת ההיקף בשל רשת הכבישים הדלילה, אופיייה ההררי והמיוער והצורך לחצות כמה נהרות רחבים. דיוויזיות השריון הגרמניות, שיצאו מהארדנים, נתקלו בדיוויזיות סוג ב', שהקצו הצרפתים לגזרה זניחה זו, חדרו דרכן, ונעו במהירות לעבר העורף של מערך הכוחות הבריטי-צרפתי-בלגי, שנלחם בבלגיה.

לאונרד אינו דן בעלות של מהלכים מסוג זה. שכן הצרפתים לא קבעו, שהארדנים בלתייעבירים מתוך טיפשות. קצינים גרמנים רבים הסכימו עם הקביעה הזאת, ומחקר מעמיק של מהלכי המבצע מוכיח עד כמה עמדה ההצלחה לעיתים על בלימה. רק צעדים משמעותיים ומנהלתיים קיצוניים לאכיפת משמעת צירים, שכללו, בכמה מקרים, משלוח של קצינים בכירים לנקודות מפתח לאורך הצירים, מנעו מעומס התנועה האדיר על הכבישים (42 אלף כלי רכב) הרעועים להיפך לאחד מפקקי התנועה הגדולים בהיסטוריה.⁴ מאמצים מרוכזים של של חיל-האוויר וכוחות התותחים נגד המטוסים הגרמניים הצליחו אך בקושי למנוע מחילות האוויר של הצרפתים ובריטניה לפגוע בגשרים הבודדים שבהם היו הגרמנים תלויים כדי לחצות את הנהרות שבדרכס. כמו כן, רק כישלון חמור בהבנת תמונת המערכה המתפתחת (ולא חוסר מידע!) מנע מהצרפתים לתגבר את גזרת הלחימה במספר לא מבוטל של דיוויזיות עתודה, שחנו במרחק לא גדול דרומית לגזרה מאחורי קו מז'ינו. כלומר, דרך פעולה זו דורשת תעוזה ויכולת התמודד עם קשיים שונים, שעיימם לא כל ארגון צבאי מסוגל להתמודד.⁵

הנטרול התפקודי נעשה באמצעות שימוש בטקטיקה, או בטכנולוגיה, שאין לאויב מענה נגדן. כוחות רב-חיליים משולבים אמורים לאפשר למצביא להעמיד בפני אויבו מצבים כאלה.

למרבה הפלא, בפסקה זו מסתפק לאונרד בדוגמאות מן ההיסטוריה העתיקה ומימי הביניים. אצטט רק את הדוגמה של הדרקרב של דוד עם גוליית. דוד ניצל טכנולוגיה וטקטיקה, שלגוליית לא היה להן מענה. הוא ירה מרחוק קלע בגוליית, שהיה חמוש לקרב קצר טווח בלבד. רק לאחר שהצליח לפגוע בגוליית בראשו, פגיעה שמוטטה את הענק, התקרב אליו דוד, וביקש את צווארו באמצעות חרב. דוגמה זו דומה למקרה בן-ימינו (אף כי לא הוזכר על-ידי לאונרד, שכתב את הספר לפני התרחשותו): במלחמת המפרץ העדיפו האמריקנים לשמור את כוחות הקרקע שלהם במרחק בטוח מהעיראקים,⁶

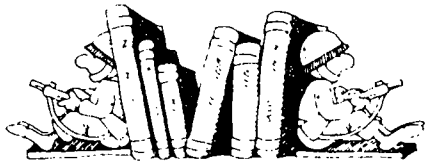
מדויק על סדר-הכוחות של רומל ועל הפקודות שקיבל,⁷ כי הוא יהיה מוכן לתקיפה לפני תחילת מאי, וייתכן כי רק באמצע מאי. רומל הפתיע הן את מפקדיו והן את הבריטים כאשר תקף, ללא הדיוויזיה הנוספת, ב-31 במרס, ותוך שבוע הצליח לכבוש את כל השטח שהצטווה לכבוש עד סוף מאי. מכיוון שתקף במועד כה מוקדם, עמדו מולו כוחות בריטיים מצומצמים, שכן על סמך הערכתם המודיעינית, הרשו לעצמם הבריטים להעסיק את מרבית כוחותיהם שבצפון-אפריקה באימונים ובהתארגנות הרחק מהחזית במערב לוב. יתרה מזאת, התקדמותו המהירה מנעה מהבריטים להיערך להגנה עד שהספיק לכבוש את כל לוב, ולכן לא נאלצו הגרמנים לנהל שום קרב משמעותי במשך המערכה. יצוין, כי רומל נחשב על-ידי מפקדיו במטכ"ל הגרמני למפקד פזיז, ובאחד המקרים אף נשלח אליו גנרל בכיר ממנו כדי לרסנו.

כיוון ששיטת הפעולה המקדימה תלויה על החבל הדק שבין התעוזה לבין החיפזון, מוטל על המצביא להשקיע את כל משאביו (למעט משאב הזמן) כדי לבנות תמונה מדויקת ככל הניתן של מצב האויב. מסיבה זו, ההזדמנות להקדים את האויב תופיע בהתראה קצרה, ואולי לא תופיע כלל, אבל, לטענת לאונרד, כאשר משתמשים בה כראוי הפעולה המקדימה הינה הביטוי החזק ביותר של תיאוריית התמרון.

נטרול יכולת האויב להשפיע נעשה בשתי שיטות: נטרול גיאוגרפי ונטרול תפקודי.

הנטרול הגיאוגרפי נעשה באמצעות הרחקת כוחות האויב מנקודת ההכרעה. למשל, על-ידי ביצוע הונאה, או הטעיה, ניתן למשוך את כוחות האויב מן הנקודה שבה בחר המצביא לתקוף. לחלופין, אפשר להרחיק את נקודת ההכרעה מכוחות האויב, למשל, על-ידי תמרון הכוחות דרך ציר בלתי-צפוי אל עורף האויב, או תקיפת כוחות אויב חלשים יחסית, שאותם ניתן לתגבר בזמן.

המתקפה הגרמנית על צרפת, ב-1940, כללה את כל השיטות. הגרמנים ניצלו את העובדה, שעותק מתוכניתם המקורית לתקיפת צרפת דרך בלגיה נפל בידי בעלות-הברית,⁸ והם הפעילו כוח הטעיה גדול, שאכן תקף דרך בלגיה, ומשך מולו את הכוחות הבריטיים והצרפתיים העיקריים. באותה עת עקף המאמץ העיקרי הגרמני, שהתבסס על כוחות משוריינים, את בלגיה מדרום דרך הארדנים, שנחשבו בלתי-עבירים לכוחות צבא

המהירה לאחור הטעתה את יתר חיילי גדוד וגרמה נסיגה מבוהלת של כולם. במקרה זה נגרם הרושם מטעות מקרית. במקרים אחרים יצר אחד הצדדים רושם כזה במכוון. בקרב בנוקברן (1314) בין האנגלים לבין הסקוטים, הוטעו האנגלים על ידי קבוצה קטנה של נושאי כלים, שהופיעו בריצה בעורפם תוך כדי נפנוף בדגלים רבים ותקיעה בשופרות. האנגלים המופתעים נסוגו בבהלה מפני האיום לכאורה הבלתי־צפוי הזה על עורפם החשוף. התקפת הלילה של גדעון נגד המדיינים נמנית גם היא עם קבוצת המקרים הזאת.

האיום על עורף מערכי האויב הינו, אולי, הגורם השכיח ביותר להתמוטטות כוחות צבאיים, אך אינו הגורם היחיד. גורם נוסף הוא אובדן בטחון הלוחמים במקור סמכות שנכשל. דוגמה לכך הינו המפגש בין דוד לגוליית. מותו הבלתי־צפוי של גוליית מוטט את הצבא הפלישתי. חייליו, שהאמינו בנצחוננו הוודאי של גיבורם האגדי, נדהמו ונבהלו ממותו הפתאומי. הם נטשו מייד את שדה הקרב, ולצבא ישראל לא נותר אלא לרדוף אחריהם עד פלשת.

ברמה הטקטית ניתן לגרום לעיתים לנסיגת האויב על ידי השתלטות על שטח המקנה יתרון טקטי כה משמעותי (בדרך־כלל שליטה מוחלטת באש על מערך האויב, או על נתיבי הגישה העורפיים שלו) עד שהאויב נאלץ לסגת מהמרחב הנשלט, או להיכנע, כדי לא ליפול במלכודת מוות. לאונרד מסתפק בציון האפשרות הזאת בלי להביא דוגמאות היסטוריות, אך דומה, כי כל מי שהשתתף במלחמה, או בתרגיל דרצדדי, מסוגל למצוא דוגמאות משלו למצבים כאלה.

יישום תיאוריית התמרון

יישום התיאוריות האלה דורש צבא שמבנהו, שיטות הפיקוד והשליטה שלו ונוהלי העבודה והתרגולות שלו מתאימים לדרישות המיוחדות של שיטת הלחימה הזאת: צבא, המסוגל לאתר את נקודות התורפה הקריטיות של יריבו, ומסוגל לנוע לעברו במהירות כך שהאויב לא יספיק להבין מה קורה ולא יפעל לביטול יתרון התוקף. כדי להסביר את היכולות האלה הולך לאונרד בדרכו של הגנרל הבריטי סימפּקין, ומשתמש במונחים שאולים ממדע הפיזיקה: מהירות וקטורית, מסה, תנע (תנופה במינוח הצבאי), תאוצה וכוח.

עד אשר חיל־האוויר האמריקני, שנגדו לא היתה לעיראקים תשובה מבצעית, שחק את כושר הלחימה של העיראקים במידה ניכרת.

מיטוט האויב יושג על ידי פגיעה במרכיב חיוני להמשך תפקודו, או באמצעות איום משמעותי עליו, שיובילו לשיתוק כוחות האויב ויכפו עליהם לסגת, או להיכנע. על־פירוב מרכיב זה הינו מנגנון של פיקוד ושליטה, או אמצעים לוגיסטיים, או מרחב גיאוגרפי החיוניים לתפקוד, ובפועל, כל מהלך המוביל לכך, שחיילי האויב יפסיקו להילחם בלי שנפגעו ישירות, מהווה דוגמה לשיטה זו. כלל זה נכון בכל הרמות – האסטרטגית, המערכתית והטקטית. לאונרד מדגיש, כי ברמה המערכתית אין להסתפק בתקיפת המרכיב החיוני באש (אם כי ברמה הטקטית ניתן לעיתים להסתפק באש בכינון ישיר). כדי להבטיח את התוצאה הנדרשת יש לכבוש את השטח באמצעות כוח לוחם, זאת משום שהאש מפסיקה להשפיע על האויב עם עצירתה, ואילו כוח הנוכח במקום מהווה איום מתמיד.

במלחמת קוריאה התמוטט צבא הצפון כאשר נחת כוח גיסי אמריקני באינצ'ון, כמה עשרות קילומטרים בעורפו. זאת לאחר כמה חודשי לחימה, שבהם הצליחו הצפון־קוריאנים להניס את צבא הדרום ואת חיל המשלוח האמריקני, ולכבוש כמעט את כל דרום־קוריאה, למעט כיס קטן בפניה הדרום־מערבית של חצי־האי. ההתמוטטות נבעה לא מהשמדתן של יחידות צפון־קוריאניות, ואף לא מניתוקן מבסיסי האספקה שלהן (הכוח האמריקני פעל רק בחלק המזרחי של חצי־האי, ולצפון־קוריאנים נותרו נתיבי אספקה חלופיים רבים), אלא מעצם ההלם של המכה הלא־צפויה בעורף הבטוח לכאורה, ובשל האיום הפוטנציאלי הגלום בה לנתיבי האספקה. דוגמה זו מאפיינת את רוב הדוגמאות שמביא לאונרד מתקופות שונות – הופעה פתאומית של כוח אויב במרחב עורפי, שנחשב עד אז לבטוח, היא אחד הגורמים העיקריים להתמוטטותם הפתאומית של צבאות, או יחידות צבאיות, בכל הרמות ובכל התקופות. אגב, לא תמיד חייב להיות ממש באיום זה. לאונרד מתאר מקרה שאירע במלחמת־העולם השנייה לגדוד בריטי, שברח משדה הקרב לאחר שנפגעה משאית תחמושת שלו על ידי מטוס גרמני. קולות הנפץ של ארגז־תחמושת, שהתפוצצו בזה אחר זה, יצרו רושם, שכוח גרמני חדר לעורף הגדוד. מפקד הגדוד שלח מחלקת חי"ר לחקור את המתרחש. תנועתה

שנוצרה ההזדמנות נדרש זמן לאתרה, ולאחר מכן נדרש זמן נוסף עד שהכוחות מתחילים לנוע. המונח "תאוצה" מייצג את משך הזמן הנדרש ליחידה לעבור ממצב, שבו מהירות תנועתה לעבר היעד הינה אפס, כלומר, כשהיא ממתינה לפקודות, או מבצעת נוהל קרב, או אפילו נעה בכיוון שונה לעבר יעד קודם, ועד שהיא מגיעה למהירות התנועה הממוצעת המרבית שלה לעבר היעד החדש. ייתכן, כי יחידה מהירה, שנוהל הקרב שלה ממושך, תספיק לצאת לדרך רק לאחר שיחידה אחרת, איטית יותר, כבר תשלים את נוהל הקרב וניהול הקרב שלה ותגיע ליעד. את הגורם המניע את היכולת הזאת, מנגנון הפיקוד והשליטה, ואת נחישותו של המפקד לדחוף את היחידה ממצבה הקיים למצב הנדרש, מקביל לאונרד למונח הפיזיקלי "כוח" ("משום שה"כוח" הווקטורי המופעל על גוף, ביחס למסה שלו, הוא הגורם המאיץ אותו).

התנופה ושינוי משימה תוך כדי מבצע – היכולת לשנות משימה תוך כדי מבצע היא אחת התכונות הקריטיות, המאפשרות ניצול הזדמנויות חדשות. במונחים שהגדיר לאונרד, מדובר בהפעלת "כוח" על-ידי המפקד, כדי לגרום ליחידה, הנעה בכיוון מסוים, לשנות כיוון תוך כדי תאוצה מהר ככל האפשר. כאמור, תכונה זו מושתתת בעיקר על מנגנון פיקוד ושליטה, המסוגל לבצע נוהל קרב קצר ויעיל. מתוך ההשוואה עם כללי הפיזיקה עולה, שככל שתנופתה של יחידה מסוימת רבה יותר, כך יקשה על המפקד לעצור אותה ולשנות את כיוונה. מכאן נובע, שליחידה הצוברת תנופה רבה קשה להסתגל לשינויים במצב, לנצל הזדמנויות הנוצרות תוך כדי פעולה, או להימנע מהיתקלות בקשיים, שלא אותרו מראש. מאידך גיסא, יחידה השומרת על גמישותה, והמסוגלת להתמודד עם ההזדמנויות והקשיים, תתקשה בדרך-כלל לצבור תנופה רבה. מכאן נובע, שצבא מתמרן עשוי לעבוד באחת משתי שיטות בסיסיות:

• בחירה מוקדמת, על סמך מודיעין מפורט, של ציר ההתקפה המוביל ליעד דרך נקודת תורפה במערך האויב. פריסה אורכית של כוח גדול על הציר. התקדמות הכוח במהירות גבוהה, על-פי תוכנית מוכתבת מהרמה הממונה (כדי לצמצם את הזמן הנדרש לביצוע נוהלי קרב ברמות הנמוכות). המצביא מסתמך על מהירות התקדמותם של הוכחות המובילים, כדי להקדים את האויב, ועל המסה הגדולה, כדי להדוף הצידה, בזמן קצר, כוחות אויב שבכל זאת הספיקו להתייצב על הציר. המהירות נשמרת גם

תנופת הכוח התוקף – התנופה הינה פונקציה, כמו שימור התנע בפיזיקה, של מכפלת מהירות הכוח במסה שלו. המהירות מאפשרת לתוקף להקדים את המגן, כדי למנוע ממנו להיערך בקרקע נוחה להגנה, ובכך להגביר את החיכוך (כלומר, את אותם גורמים הפועלים נגד תנועת הכוח). המסה מאפשרת לו להתגבר על אותם כוחות אויב, שכבר הספיקו להתייצב בדרכו. חשוב לציין, כי המהירות מחושבת במונחים וקטוריים: קצב התקרבות הכוח אל היעד. כלומר, כוח הנע במהירות מסוימת בכיוון, שאינו בקו ישר אל היעד, מהירותו המבצעית נחשבת לנמוכה יותר, שכן, מבחינה טכנית, קצב התקרבות הכוח אל היעד הינו איטי יותר מאשר כוח הנע באותה מהירות טכנית ישר אל היעד. מובן, שבתכנון מבצע יש להביא בחשבון, שלחימה בכוח אויב (כלומר, תוספת חיכוך המפחית את המהירות הממוצעת של הכוח) עשויה לבזבז זמן רב יותר מאשר עקיפתו בדרך ארוכה יותר. מובן, שככל שנדרש לכוח זמן רב יותר להגיע ליעדו, גובר הסיכוי שהאויב יאתר את המהלך ויתגבר את גזרת הלחימה בכוחות נוספים, ובכך יבטל, למעשה, את נקודת התורפה, שהמתמרן התכוון לנצל. מכאן, מסיק לאונרד, שתועלתו המבצעית של כוח קטן בעל מהירות גבוהה עולה לעיתים קרובות על תועלתו המבצעית של כוח חזק יותר, שמהירותו נמוכה, שכן, הכוח המהיר יותר עשוי להספיק לבצע את המשימה עוד בטרם הספיק האויב להגיב, בעוד שכוח איטי, גם אם הינו חזק, עשוי למצוא, כי עד שהגיע ליעד כבר השתנו יחסי הכוחות לרעתו. עם זאת, לכוח חזק קל יותר לשמר את התנופה מול התנגדות כוחות אויב, שכן קל לו יותר להדוף אותם מדרכו. כלומר, על המצביא למצוא את האיזון העדין שבין עוצמתו הקרבית של הכוח לבין מהירותו. כדוגמה, מעריך לאונרד, שחטיבה מוסקת, שמהירותה המבצעית כ-180 קמ"ש בממוצע, הינה שוות ערך מבחינת תועלתה המבצעית לדיוויזיה משוריינת, שמהירותה הממוצעת כ-30 קמ"ש, או לגיס רגלי, שמהירותו כ-4 קמ"ש בממוצע. מרגע תחילת התנועה של החטיבה המוסקת נותר לאויב פי שישה פחות זמן להגיב לתנועתה מאשר לתנועת הדיוויזיה המשוריינת (לדוגמה). מכאן, שלכוח מוסק יש יותר סיכוי להספיק לנצל נקודת תורפה, שאותרה במערך האויב, מאשר לכוח משוריין.

תאוצה – לא די בחישוב המהירות הטכנית, שכן נדרש זמן רב עד שיחידה מתחילה לנוע. ראשית, מרגע

לאפשר למפקדים הזוטרים, שהם אלה המאונרים את נקודות התורפה, לנצל הצלחתם בלי להתעכב לקבלת אישור הרמה הממונה. בשיטה הראשונה מקבל המפקד הזוטר פקודת מבצע מפורטת, ולא נותר לו אלא לדאוג לביצועה ללא סטיות, ואילו בשיטה השנייה מקבל המפקד הזוטר פקודה, המגדירה רק את היעד וגבולות הגזרה, ומותירה בידי את ההחלטה כיצד יגיע ליעד. כאשר משווים את שיטות הפיקוד והשליטה הנהוגות בצבאות רוסיה (ריכוזית) וגרמניה (ביזורית), עולה מייד, כי אכן כל צבא בחר את השיטה המתאימה לתפיסת הלחימה שלו (ראה לעיל).

לאונרד משתמש בכינוי "Command Push", כדי לתאר את תמצית השיטה הריכוזית. התרגום המילולי לעברית הינו "פיקוד דוחף", אך תרגום מובן יותר הוא "הדחיפה למעלה". את השיטה הביזורית מכנה לאונרד "Pull Recon". התרגום המילולי הינו: "משיכה על-ידי הסיוור", אך מובן יותר לתרגם זאת "המשיכה מלמטה". הכינויים התמציתיים האלה מאפיינים לא רק את שיטת הפיקוד, אלא, גם את תפיסת הלחימה.

מבנה הכוח – אחד המאפיינים הבולטים של צבאות בעלי תורת לחימה, המושתתת על תמרון, עוד מימי המצביא הסיני סון טסו (במאה ה-5 לפנה"ס) הינה חלוקת הצבא לשני סוגי כוח. כוח אחד, המכונה במקורות השונים, הכוח הרגיל, או הכוח המרתק, והכוח השני מכונה הכוח המיוחד, או הכוח הנייד. ההבחנה ביניהם אינה באיכותם, כי אם במשימתם: משימתו של הכוח הרגיל היא לאתר את כוחות האויב העיקריים ולהעסיק אותם (לרתק אותם), כדי להאט את תגובתם לפעולות הכוח הנייד. משימתו של הכוח הנייד היא לבצע את המאמץ העיקרי האמיתי של התוקף – להתקדם במהירות על ציר התורפה של האויב אל היעד המערכתי, כדי להקדים את האויב, לנטרלו, או למוטט אותו. אצל הגרמנים, במחצית הראשונה של מלחמת-העולם השנייה, היתה החלוקה הזאת ברורה לחלוטין. הכוחות הניידים כללו את כל דיוויזיות השריון, כשהן מאוגדות בקבוצות לחימה גיסיות ועל-גיסיות, שכונו "קבוצת שריון" (Panzer Gruppe). דיוויזיות חיל הרגלים אוגדו בגייסות ובארמיות נפרדות. משימת קבוצות השריון היתה להסתנן דרך נקודות תורפה במערך האויב (ראה מקרה החדירה לצרפת דרך הארדנים ב-1940), כדי להגיע אל עורפו המערכתי, בעוד ארמיות החי"ר מרתקות את האויב לחזית, מסיחות את דעתו

בעת היתקלות באויב משום שאין עוצרים לבצע התקפות סדורות, המחייבות נוהל קרב ארוך, אלא מסתפקים בהתקפות חפוזות (התקפה מתוך תנועה), ומסתמכים על העדיפות הכמותית של הכוח, כדי לכפר על התכנון החלקי. תורת הלחימה הסובייטית בנויה על התפיסה הזאת.

• אין בוחרים מראש ציר התקפה אחד, אלא שולחים את הכוחות לגשש לכל רוחב מערך האויב, כדי לאתר נקודת תורפה. יחידה המאתרת נקודת תורפה מתחילה להתקדם מייד על בסיסה, כדי שהאויב לא יספיק לחסום אותה, מדווחת לרמה הממונה (יודגש, מדווחת ולא מבקשת אישור). הרמה הממונה מפנה אחריה כוחות נוספים (כלומר, משנה את משימתם), כדי ליצור די מסה לפיתוח תנופת ההתקפה, שתאפשר התגברות על כוחות אויב קטנים כוחות המתקדמים לאורך הציר המאוטר עד שנתקלים בהתנגדות משמעותית, ואז פורסים שוב לרוחב ומגששים לחפש נקודת תורפה. לידל הארט, אחד ממקורות הלימוד של לאונרד, דימה את השיטה הזאת לאופן שבו מחלחלים מים זורמים במרחב בחפשם אחר נתיבים נוחים למעבר. תורת הלחימה הגרמנית במלחמת-העולם השנייה נבנתה על-פי התפיסה הזאת.

מובן, שבמציאות אין תורות לחימה טהורות, ותורות הלחימה הסובייטית והגרמנית כוללות גם שיטות ואמצעים השאולים מתפיסות אחרות – למשל, המתקפה הגרמנית דרך הארדנים ב-1940; מבצע זה הוכן במשך חצי שנה, תוך תכנון מדוקדק (כולל משחקי מלחמה רבים) ברמת המטה הכללי ומפקדות קבוצת-ארמיות וארמיות של צירי התנועה ושל אופן תנועת הכוחות עליהם. עם זאת, תוך כדי הלחימה, נעשו נסיונות על-ידי מפקדים זוטרים לגשש ולאתר אתרים נוחים יותר לחציית מכשולים שונים (בעיקר הנהרות), ואף הוסט במקצת כיוון המאמץ העיקרי של הגיס של גודריאן.

פיקוד ושליטה – אופן התקדמות הכוחות, על בסיס תנופה בציר אחד, או תוך שינויים מהירים בכיוון ("שיטת החלחול"), משפיע על מנגנון הפיקוד והשליטה הנבחר על-ידי הצבא. צבא, המסתמך על תנופה, אינו יכול להרשות למפקדים זוטרים החלטי על דעת עצמם לשנות את כיוון תנועתם, שכן אז תתפזר המסה ותפחת המהירות. לכן, צבא כזה יבנה מנגנון פיקוד ושליטה ריכוזי, ויצמצם את סמכויות הרמות הזוטרות. לעומתו, צבא המסתמך על שיטת החלחול חייב לבזר את סמכויות הפיקוד, כדי

עקרון 'אלקינאוס' – העיקרון הזה מבוסס על יכולתה של המסגרת הרב-חילונית לפעול בכל סוגי השטח. לפיכך, על המצביא לבחור להילחם בתנאי שטח שאינם נוחים לאויב. אם גם האויב מפעיל מסגרות רב-חילויות, על המצביא למצוא דרך לנטרל, או להשמיד, את אחד ממרכיבי המערך של האויב, כדי ליצור את נקודת התורפה הרצויה.

השגות וסיכום

סגנון הכתיבה של לאונרד, תוך הישענות על רצף הגיוני של טיעונים, המבוססים על ניתוח מקרים היסטוריים רבים, משכנע ביותר. יש לקרוא את כתביו בזהירות, כדי לבקר את מסקנותיו ולמצוא את נקודות התורפה בתיאוריה שלו. בפרק זה אדון בכמה השגות שעלו בדעתי.

• נקודת התורפה הראשונה בספר נובעת ממטרתו: מתיחת ביקורת על תורת הלחימה האמריקנית – תורת קרב אוויר-יבשה. הרצון לשכנע סחף את לאונרד לעמדה קיצונית מדי. לתיאוריית התמרון המוצגת עלי-ידו יש אכן יתרונות רבים, אך לאונרד שכח לבחון גם את חולשותיה. הצבא הגרמני, שאת שיטותיו בעיקר מציע לאונרד להחדיר לצבא האמריקני,¹⁰ הפסיד בסופו של דבר בשתי המלחמות שבהן השתתף במאה ה-20. אויביו למדו את שיטות לחימתו, ומצאו להן תשובות מתאימות. לאונרד מבטל את תפיסת השחיקה, אך זה בדיוק היה יעד המרכזי של הכוחות הגרמניים: Vernichtungsschlacht – קרב השמדה. כל תמרוניהם נועדו לכתר את האויב ולהשמידו, ליצור גרסה מודרנית של קרב קארניי, כדבריו של שליפן, הרמטכ"ל הגרמני המפורסם. חשיבתם התורתית של הגרמנים לא חצתה מעולם את הקו שבין טקטיקה רבתי לחשיבה מערכתית, אם כי כמה מפקדים גרמנים, ובראשם פון מנשטיין, הראו ניצנים של מודעות לסוגיה זו. עם זאת, נכון הוא, שהגרמנים עשו מאמצים רבים להימנע מהתנגשות חזיתית באויב, עלי-ידו ניצול נקודות התורפה שלו, כפי שתאר זאת לאונרד. כל עוד עמדו מולם אויבים כמוהם, שלא הכירו חשיבה מערכתית מהי, אשר, בניגוד להם, לא הבינו את משמעות מהירות תנועתם של גייסות משוריינים מרוכזים נשלטים באלחוט, ואשר מרחב הלחימה וסדר הכוחות שלהם היו מוגבלים לממדים, שאיפשרו ללוגיסטיקה הגרמנית לעמוד בעומס – הצליחו הגרמנים לתקוף, לחדור, לכתר ולהשמיד את צבאותיהם. לא כך היה הדבר בבריית-המועצות. הצבא הסובייטי

ומונעות ממנו תגובה יעילה לכוח הנייד. במקרה שלא אותרה נקודת תורפה מתאימה להחדרת השריון, הוטל על ארמיות הח"ר ליצור אותה. גם חוזי תורת התמרון המערכתית הסובייטים, בשנות ה-20 וה-30, הבחינו בין הכוחות הרגילים, המורכבים מכוחות משולבים של שריון וחיל רגלים ממונע. בתחום הזה, המבנה הרב-חילי המשולב והמאוזן של הכוח הנייד, אף הקדימו הסובייטים את הגרמנים, שהגיעו למבנה דומה רק לאחר כמה כשלונות צורבים במבצע 'ברברוסה'.⁸ קבוצות התמרון המערכתית, שהקים הצבא הסובייטי במהלך שנות ה-70 הינן הצורה המודרנית של הכוח הנייד, עליו כתב סון טסו בספרו **חכמת המלחמה**.

שילובם הרב-חילי של המסגרות הלוחמות חשוב מאוד בעיני לאונרד, כדי לאפשר את יישום תורת התמרון ברמה הטקטית תוך שימת דגש על היכולת לבצע נטרול גיאוגרפי ו/או תפקודי של האויב. היכולת הזאת מבוססת על שלושה עקרונות:

עקרון ההשלמה – לכל חיל יש יכולות ומגבלות שונות. בשילובם הם משלימים זה את יכולותיו של זה, ומחפים כל אחד על חולשותיו של האחר.

עקרון הדילמה לאויב – ריבוי היכולות של המסגרת הרב-חילונית מקשה על האויב למצוא טקטיקה אופטימלית מיטבית נגדה, שכן לעיתים הדרך המועדפת להתמודד עם חיל אחד חושפת אותו ליכולות של החיל האחר. לאונרד מדגיש את העיקרון הזה באמצעות שני מבצעים של בעלות-הברית נגד הגרמנים באיטליה ב-1944. במבצע ראשון, מבצע 'חנק', ניסו בעלות-הברית לגרום לנסיגת הכוחות הגרמניים ממערך ההגנה שלהם באמצעות אמנעה אווירית של נתיבי האספקה והתגבורת שלהם. לאחר כחודשיים התברר, כי המבצע נכשל, ובמקומו יזמו את מבצע 'כתר'. המבצע החדש כלל התקפה קרקעית ואווירית משולבת, שהעמידה בפני הגרמנים את הדילמה, שהיתה חסרה במבצע 'חנק': הגרמנים נדרשו לבחור בין תגבור ותספוק איטי בלבד של הכוחות הקדמיים המותקפים, עקב הצורך לנקוט צעדי התגוננות נגד מטוסי התקיפה של בעלות-הברית, ובין חשיפת התגבורות ושיירות האספקה למלוא העוצמה האווירית של בעלות-הברית, כדי להגיע בזמן לאזורים המותקפים לפני שכוחותיהם הקדמיים יושמדו עלי-ידו כוחות הקרקע העדיפים התוקפים אותו. כיוון, שלא הצליחו למצוא פתרון לדילמה הזאת נאלצו הגרמנים לסגת.

ב-1940, דרך הארדנים, נתקלה אמנם בהיערכות אויב חלשה יחסית, אך מהירות הגעתן של התגבורות הבריטיות והאמריקניות, והעליונות האווירית שלהם (נוסף על קשיי מזג האוויר וקשיי אספקה שלא היו קיימים ב-1940), הפכה גם את המערכה הזאת להתנגשות חזיתית, ומנעה מהגרמנים לנצל את הצלחתם הראשונית. דינמיקה דומה התרחשה גם במחמות ישראל-ערב. מהלכיו של צה"ל במלחמת סיני ובמלחמת ששת הימים הינם דוגמאות טובות של לחימה על-פי תפיסת התמרון. שתי המלחמות כוללות שימוש בכל סוגי התמרון: הפעולה המקדימה, הנטרול והמיטוט. צבאות ערב הפיקו לקחים, ובמלחמת יום הכיפורים התקשו כוחות צה"ל מאוד לפתח מהלכים דומים.¹² אסתפק בהצגת שתי הדוגמאות האלה, אך ההיסטוריה הצבאית מלאה בדוגמאות של צבאות מתמרנים, שאיבדו את יתרונם לאחר שאויביהם למדו בהדרגה לצפות את מהלכיהם. אין זה אומר, שמרגע שהאויב מכיר את תכונותיך אינך יכול עוד לתמרן, אבל הדבר נעשה קשה יותר, סיכויי ההצלחה פוחתים, והסיכוי שכוחותיך ייאלצו לנהל קרבות שחיקה גדלים.

גורם נוסף המשפיע מאוד על יכולתו של צבא להסתמך על תמרון, כדי להביס את אויבו הינו היחס בין כמות הכוחות לבין השטח. ככל שהכוחות צפופים יותר, כן יקשה על הצבא לתמרן. התופעה הזאת בלטה בשתי מלחמות העולם: שתיהן החלו כאשר צפיפות הכוחות בזירות המרכזיות חייבו החזקת גזרות מסוימות בדלילות, ובשתיהן בהדרגה (בראשונה במהירות רבה יותר) הפכו החזיתות לרצופות, וצפיפות הכוחות גדלה עד כדי סתימת כל החורים במערכי היריבים. רק בזירות המשניות (בעיקר בארץ-ישראל במלחמת העולם הראשונה ובצפון-אפריקה במלחמת העולם השנייה) נותרו הכוחות דלילים במידה שאיפשרה תמרונים משמעותיים.

בולטת בספר הימנעותו הכמעט מוחלטת של לאונרד מדין בתפיסת התמרון במגננה. למעט אזכורים בודדים (כמו השאלה, האם יש למשוך אויב, שכוחו העיקרי משוריין, לתקוף אותנו בשטח שאינו מתאים ללוחמת טנקים), עסק הדין התיאורטי, וגם הדוגמאות שהביא ליישום התיאוריה, בכוח תוקף המתמרן את אויבו. ההתעלמות הזאת בולטת שבעתיים בחלק השני של הספר, שנושאו תורת הקרב אוויר-יבשה, שהסיבה לפיתוחה, ועיסוקה העיקרי הינם הגנתיים לחלוטין – חיפוש שיטה, שתאפשר לצבא האמריקני, נחות כמותית,

פיתח את החשיבה המערכתית, אם כי יכולתו ליישמה נפגעה בטיהורים של סטלין, בסוף שנות ה-30. עדיפותו הכמותית, ועומק מרחביה של ברית-המועצות איפשרו לו לספוג את מחץ המתקפה הגרמנית עד שהותשה עקב קשיים לוגיסטיים. גם לאחר שספג אבידות קשות בקיץ ובסתיו של 1941, נותרו לצבא הסובייטי עתודות רעננות כדי לצאת למתקפת-נגד בחורף, ולהדוף את הגרמנים המותשים ממוסקווא. יתר על כן, חייליו ומפקדיו לא נכנעו בקלות רבה גם כאשר לכאורה היערכותם ומערכת הפיקוד והשליטה שלהם נוטרלו, או התמוטטו. המשחק החוזר ב-1942 לדרך הפונה בואכה לסטלינגרד היה, במנחים מערכתיים, זהה: מתקפה גרמנית, שנספגה והותשה, ובעקבותיה הטלת עתודות רעננות, שהדפו את הגרמנים לאחור. בסוף סתיו 1942 החלו הסובייטים ללמוד שוב ליישם את תורת המערכה, ונטלו את היוזמה האסטרטגית במלחמה. המתקפה הגרמנית האחרונה סביב קורסק, בקיץ 1943, לא היתה אלא עווית אחרונה של צבא מובס.

חולשתה העיקרית של שיטת התמרון היא תלותו באויב. כל צורות התמרון מותנות בכך, שהאויב אינו מכיר את היכולות וההיערכות של המתמרן, ושאינו לו יכולות דומות. ההצלחות הגרמניות המדהימות בשנים הראשונות של מלחמת העולם השנייה נבעו משני גורמים עיקריים: 1. אויביהם לא הבינו את תורת הלחימה הגרמנית, ולכן לא ידעו למה לצפות וכיצד להיערך מולה; 2. אויביהם לא אירגנו את כוחותיהם כך שיוכלו לפעול במהירות דומה לזו שבה פעלו הגרמנים. במשך הזמן צברו צבאות בעלות-הברית ניסיון. הם למדו להכיר את היכולות של הכוחות הגרמניים ואת מגבלותיהם, אירגנו מחדש את צבאותיהם והגדילו אותם. כתוצאה מכך הלך ודעך מקומו של התמרון במערכות ובקרבות שנערכו באמצע מלחמת-העולם השנייה ובסופה, וגדל מקומה של השחיקה. ההתקפות הגרמניות לא הצליחו לנצל את נקודות התורפה של האויב, משום שהללו הכירו את תורפותיהם והתכוננו מראש להגן עליהן אם יזוהה ניסיון גרמני לנצלן. המתקפה הגרמנית האחרונה בברית-המועצות (מבצע 'מצודה' בקיץ 1943) היתה להתנגשות חזיתית בין הגרמנים, המנסים לאגוף, לבין הכוחות הסובייטיים, שהמתינו להם בכל ציר אליו ניסו לפנות. המתקפה הגרמנית האחרונה במערב (מבצע 'תצפית על הריין' בסוף 1944), אשר הוטלה, כמו המתקפה הראשונה

3. קצין גרמני, שטס עם הפקודות ליד גבול בלגיה, בניגוד להוראות בטחון השדה, נאלץ לבצע נחיתת אונס בבלגיה עקב סערה. הוא הספיק לשרוף רק חלק ממסמכיו לפני שנתפס על ידי חיילים בלגים.
4. מסתבר, שמיתוס "משמעת הברזל" היעילות הגרמנית מוגזם מאוד. גם הצבא הגרמני סבל לעיתים ממשמעת לקויה בכל התחומים (ראה, לדוגמה, הערה הקודמת).
5. ראה: F.K. Rothbrust, Guderian's XIXth Corps and the Battle of France, Praeger, New York, 1990.
6. הכוחות האמריקניים העיקריים חנו במרחק של כמה עשרות קילומטרים, ואף יותר, מהחזית. רק כוחות סיור וכוחות פשיטה קטנים, יצרו מדי פעם מגע עם הכוחות העיראקיים.
7. לאונרד אף טוען, כי תיאורטית יכול הכוח הנניד להיות נחות בחימושו מהכוח הרגיל, שכן משימתו העיקרית הינה תנועה אל העורף המערכתי של האויב ובתוכו. כאשר יילחם, יעשה זאת בעיקר נגד אויבים נחותים, שהרי הכוחות האיכותיים של האויב יוצבו בחזית, מול הכוחות הרגילים.
8. לרוע מזלם של הסובייטים, המפתחים המובילים של תפיסת התמרון המערכתי הוצאו להורג במחצית השנייה של שנות ה-30 במסגרת הטיהורים של סטלין. עם מותם הוזנחה תורתם, והצבא הסובייטי החל ללמוד אותה מחדש, במחיר כבד באבידות, רק לאחר שהחלה המתקפה הגרמנית על ברית-מועצות.
9. על שם אלקיונאוס, דמות מהמיתולוגיה היוונית, שנלחם בהרקולס. כל עוד שהה בארצו היה בן אלמוות. כדי להביסו משך אותו הרקולס לארץ אחרת ושם הרגו.
10. אין הוא היחיד. סגידת אנשי הצבא האמריקנים ליכולת המקצועית של הצבא הגרמני באה לידי ביטוי בריבוי המחקרים העוסקים בו, בנסיגות להחזיר חלק מתפיסותיו לתורת הלחימה האמריקנית, ואפילו בשימוש רב במונחים גרמניים לא-מתורגמים בדיונים המתנהלים על פיתוח תורת הלחימה האמריקנית.
11. היערכות חלשה זו נבעה מכשלון מנגנון המודיעין האמריקני, שקיבל לידי את כל ההתרעות הדרושות ביחס למתקפה צפויה בגזרה זו, ומשום מה התעלם מהן לחלוטין. דוגמה לתלות של המתמרון בשלומיאליות של יריבו כדי להצליח.
12. חציית התעלה הינה דוגמה מעולה של תמרון המיועד להשיג נטרול גיאוגרפי, ואפילו מיטוט (שלא הושג בעיקר בשל התערבותן של ארצות הברית וברית המועצות להצלת הארמיה השלישית) של צבא האויב. אולם, כדי לחצות את התעלה בעוצמה מספקת, נאלץ צה"ל לנהל את קרב השחיקה בחווה הסינית.

לבלום מתקפה סובייטית במערב-אירופה. כאמור, קיצוניותו של לאונרד הניעה אותו לבטל לחלוטין את תפיסת השחיקה. במובאה שציטט מדברי היסטוריון אמריקני הוא טען, כי אסטרטגיה של שחיקה אינה אסטרטגיה, אם כי הוכחה לאיקומה של אסטרטגיה. לעניות דעתי, בדומה לרעיון הקרב המשולב, השחיקה והתמרון משלימים זה את זה. כדי להבטיח את יכולתן לפעול בכל הנסיבות האפשריות, על הצבא האידיאלי לדעת להילחם בשני אופני הלחימה, בהתאם לנסיבות. לאונרד מציין, כבדרך אגב, כי לעיתים, כדי לאפשר תמרון, חייב חלק מהצבא לפעול חזיתית, על-פי עקרונות השחיקה, והוא אף מגדיר את חלוקת הכוחות ההכרחית לכך. אולם מודעותו אינה מונעת ממנו לבטא זלזול במצביא, הפועל על-פי עקרונות השחיקה. אכן, צודק לאונרד, שעדיף לנצח בלי להילחם, אך עלינו להיות מסוגלים לנצח גם כאשר אין ברירה אלא להילחם קרב שחיקה חזיתית. החיסרון האחרון שאזכיר קשור לצורת הדיון. תורת הקרב אוויר-יבשה הינה תפיסה מערכתית, הראשונה שנוסחה בצבא מערבי כלשהו. דיונו של לאונרד מתנדנד כל העת בין דיון ברמה הזאת לבין הרמה הטקטית, הכפופה לה. זאת למרות, שבתחילת ספרו הוא מציין במפורש, שמרכז הדיון הוא ברמה המערכתית. לסיכום, אלה המוכנים להתמודד עם האנגלית, ימצאו בספר זה הסבר תמציתי וטוב של מושגי היסוד ושל צורת החשיבה של תורת התמרון. אמנם בסקירה התעלמתי מהחלק בספר הדין בתורת קרב האוויר-יבשה, ומהנספח העוסק במלחמת המפרץ, אני ממליץ לקרוא גם אותם, כדי ללמוד מנסיגותם של אחרים.

הערות

1. הדוגמאות הקלסיות לכך הינן: מערכת השחיקה בנורדן (1916), שבה ניסה הרמטכ"ל הגרמני פלקנהייך להתיש את הצבא הצרפתי בסדרת קרבות, שנועדו לגרום לו אבידות בלתי-נסבלות, וקרב ההשמדה בקאני (216 לפנה"ס), שבו הצליח חניבעל לכתר ולהשמיד את עיקר הצבא הרומי – שמונה לגיונות וחילות העזר שלהם.
2. במסגרת מצבע 'אולטרה', שבו פוצחו צופני מערכת הקשר הגרמנית, הצליחו הבריטים לקרוא חלק לא מבוטל מתעבורת הקשר שבין רומל לבין המטכ"ל הגרמני.

- .80 סקר שהזמינה היחידה למדע־ההתנהגות בצה"ל (ושתוכנו נמסר בהארץ, 16 בספטמבר 1992) אישר במידה רבה את הממצאים במאמרים של ראובן גל ועופרה מייזליש, "גישות בקרב הנוער הישראלי לנושאי צבא וביטחון בתקופת האינתיפאדה" (זכרון-יעקב: המכון הישראלי ללימודים צבאיים, 1989).
- .81 על-פי סקר שפורסם בשנת 1992, ראה: מ' אשלג, "היקף הסטיגמה", העיר, 18 בנובמבר 1992, עמ' 50-54.
- .82 בין המחקרים החלוציים בשטח זה בתקופה המודרנית, בעל השפעה מיוחדת היה: Morris Janowitz, *The Professional Soldier* (New York: The Free Press, 1960).
- .83 Charles C. Moskos, "Institutional/Occupational Trends in Armed Forces: An Update", *Armed Forces & Society*, 12 (1986) pp. 377-382.
- .84 Bernard Boene, "How Unique Should the Military Be?", *Archives Europeens de Sociologie*, 31 (1990), pp. 3-59.
- .74 (1985), עמ' 32-46. Yoram Peri and Moshe Lissak, "Retired Officers in Israel and the Emergence of a New Elite", in: *The Military and Problem of Legitimacy*, eds., G. Harries-Jenkins and J. Van Doorn (Beverly Hills: Sage, 1976), pp. 175-192.
- .75 ניתוחים מדוייקים בתוך קובץ המאמרים בעריכת משה ליסק: *Israel's Society and its Defense Establishment: The Social and Political Impact of a Protracted Violent Conflict*, (London: F. Cass, 1984).
- .76 עופרה מייזליש, "השירות הצבאי כתכונה מרכזית בהוויה הישראלית", *סקירה חודשית* 40, ינואר 1993, עמ' 3-6.
- .77 Gal, *Ibid.*, p. 72.
- .78 ר' בהרחה: מנחם פרידמן, *החברה החרדית – שורשים, מגמות ותהליכים* (המכון הירושלמי ללימודי ישראל, 1991).
- .79 הארץ, 4 באפריל 1994.

